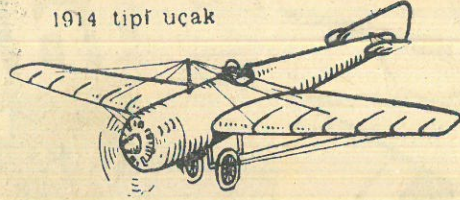

Hususi sermaye ile kurulan Tür-
kiyenin en eski milli bankası

Türk Ticaret Bankası

1914' de
Hizmete girdiği sırada bugünün
harika uçakları uçurtmadan pek
farklı değildi

1914 tipi uçak

Uzun yılların tecrübesi
yükselmenin en emin yoludur.

Hazıranda

6

APARTMAN

Dairesi
100.000

Lira para ikramiyesi

Her 150 liraya bir kur'a numarası

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Haziran 1958

İÇİNDEKİLER:

ESKİ TÜRK KİLİMLERİ VE KİLİMCİLİK GELENEĞİ	Yasar K. GÖĞCELİ
KONYA KADINLIĞI VE KONYA EVLERİ (II)	İffet BABAGİL
OYUN - RAKİS HAKKINDAKİ MÜHİM BİR ESER (II)	A. Kutsi TECER
BEYTÜSŞERAP CİVARINDA ŞEYHLER VE AĞALAR	Mehmet GÖKALP
XVII. YÜZYILDA BÜYÜK BİR FOLKLORCU: EVLİYA ÇELEBİ	C. ÖZTELLİ
AŞIK ÖRGEVREN	Mehmet Halit BAYBI
KANDIRA'DA BİLMECELER	Muzaffer UYGUNER
YUSUFELİ'LI KEŞFİ	Adil ÖZDER
BİR KONYA MASALI: UYUSUN, UYANSIN DA	Hüseyin ÇÖKEK
BİR GELEN KİTAPLAR	

Sayı: 107

Kuruş: 25

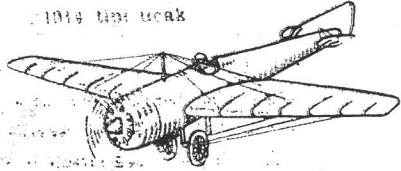
Hususi sermaye ile kurulan Türkiyenin en eski milli bankası

Türk Ticaret Bankası

1914'de

Hizmete girdiği sırada bugünün harika uçakları uçurtmadan pek farklı değildi

1914 tipi uçak

Uzun yılların tecrübesi yükselmeyin en emin yoludur.

Hazıranda

6

APARTMAN

Dairesi
100.000

Lira para ikramiyesi

Her 150 liraya bir kur'a numarası

«TÜRK FOLKLOR (HALKBİLGİSİ) DERNEĞİ»NİN YAYIM ORGANIDIR

REKİCİL MATBAASI

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR, HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ: İHSAN HİNÇER

No. 107

HAZİRAN 1958

YIL: 9 — CİLT: 5

Eski Türk Kilimleri ve Kilimcilik Geleneği

Yazan: Yaşar Kemal GÖÇELİ

Yıllar önce, Kadırlinin Dikirli köyünde bir sabah köyün bütün kadınları bir evin önüne yığılmışlar kilim dokuyorlar, nakışlar üstünde tartışıyorlardı. Bu yeni bir kilim örneği idi. Bu bölge daha o örneği görmemişti. Çukurovaya Orta Anadolu'dan çalışmaya gelen bir aile getirmişti. Kilimin renkleri başkaydı. O renkler de Dikirli kadınlarında yoktu. Kilimin nakışlarına renk uydurmağa çalışıyorlardı. Bu birikme onun içindi. Renkler üstünde uzun uzun tartışılıyordu.

Gene Türkmende bir lâf vardır:

«— Kızım sen nakışını vuruncaya kadar, Türkmendenin göçü dolandır.»

Bu Türkmendenin göçünü dolandıran kız, gelin için iyi bir not değildir. Acar gelin, acar kız dediğin göç açıp kapayuncaya kadar nakışı vururvermeli. Türkmendenin göçünü dolandırmamalı.

Çalışma biçimi, kilimine göredir. Alışılmış, yıllarca üstünde çalışmış örnekler göz açıp kapayuncaya kadar yapılmalı. Makbul olan budur. Ama, bilinmeyen örneklerin üstünde, hakkından gelebilmek için, aşiretcek, obacak çalışmak gerekir.

Bir de Türkmende kilim ustaları kadınlar vardır. Kilim örnekleri. Ben bir Iraz Hatun biliyorum. Yukarılardan, bizim köyün epeyi yukarısından, Toros-

lardan, Kazmaca köyündendi. Ben yaşlılığına yetiştim. Uzun boyu, incecik bir kadındı. Gözleri kocamandı. İnce, içeri doğru bir çenesi vardı. Bir iki gün evinde mısafir kalmıştım. Hiç konuşmuyordu. Hep gülümsüyor, bir düş içinde geziniyor gibiydi. Ağır bir kadındı. Tam bir Türkmen Hatunuydu. Sevgisi, şefkati ölçülüydü. İşte bu Iraz Hatunun bütün bölgede ünü vardı. Iraz Hatun adını duymayan bir genç kız, kadın yoktu bölgede. Ünü Toroslardan Afşara, Sivasa kadar yayılmıştı.

Iraz Hatunun bu ünü nesinden geliyordu? Iraz Hatun bir kilim örneğisiydi.

Iraz Hatun yılda iki kere, üç kere kilim örnekleri çıkarırdı. Örnekler çıkar çıkmaz bütün bölgede birkaç ay içinde duyulurdu. O örnek üstüne yüzlerce kilim dokunurdu birkaç ay içinde. Örneği önce kendi köyünün kızları alırlar, onlardan yakın köylere, onlardan bölgenin öteki köylerine yayılırdı. Belki bir iki yıl içinde aynı örnek tüm Anadolu'yu dolanırdı. «Iraz Hatun Örneği».

Iraz Hatunu o kadar iyi hatırlamıyorsam da, şöyle böyle aklımda. Iraz Hatun konurdu, (mağrur). Yaptığı işle konurlanırdı. Iraz Hatun kilim tanrıçasıydı. Onun gibi örnek bulmağa, genç kızlar da heveslenirlerdi. Bir genç kız iyi

bir örnek çıkardı mıydı, İraz Hatundan da iyi yapmış derirdi. Bütün kıstas bir zamanlar İraz Hatundu. Hani Anadolu'nun aşıkları var ya, bir zamanlar el üstünde tutulan, obanın övücü olan, eviye gibi saygıya baktıkları âşıklar, Karacaoğlanlar, Dadallar, Kul Mustafalar var ya, İraz Hatuna, İraz Hatunlara öyle saygıya, öyle eviye sevgisiye bakarlardı. Umar geçti. Obalarda daha İraz Hatun örnekleri dolardı. Dadal'ın türküsünün doğaştığı gibi...

Örnekçi Hatunlar gibi, bir de boyacı Hatunlar vardı. İyi kımçılar hemen her zaman hem en iyi örnekçi, hem en iyi boyacıydı. En sağlam boya hangi kökteür, hangi yaprakta onlar bilirlerdi. Eskiden beri bunlar vardı. Örneğin en güzel kahverengi ceviz kabuğundan çıkarılır. Kara renk bir kara topraktan olur. Moru karamuktan yaparlar. Kırmızı, hani bostanların içinde üzüm salkımı gibi salkım salkım bir kırmızı çiçek vardır, dikine büyük, sığır kuyruğu gibi adını unuttum, ondan çıkarırdı. Kırmızının en belâlısı o kırmızıdır. İraz Hatunlar o güzel ömürlerini birkaç kökten boya çıkarmağa vermişlerdi. Gelenekten gelen boyacılardan başka bu İraz Hatunlar kendileri de yeni kökler, yeni renkler bulurlardı. O boyaların adı, onların adıyla anılırdı: «Fadima Hatunun Kırmızısı», «Sultan Ananın yeşili» gibi.

Yani demem odur ki, bu iş bir sanattı. Saygı gören, sevgi gören... En güzel kilim en itibarlı evde olurdu. Kızların çeyizi kilimsiz olmazdı. Kilimsiz çeyiz kıyamet âlemeti idi. Şimdi de öyledir ya...

Türkmenin büyük geleneği kilimi, kilim yaratıcısını öyle yabana atmıyordu. Âşığı, onun türküsünü de yabana atmadığı gibi. Ben son zamanlarımaya yetiştim. Obada büyük saygı, sevgi gören ne beydi, ne ağaydı... Obada saygı gören Âşık Hüseyinle, İraz Hatundu.

Şimdi gördüğümüz bir nakışa kim bilir kaç milyon el değmiştir? Kim bilir şu küçük nakış meydana getirmek için kaç milyon İraz Hatun örnek yaratmıştır? Kim bilir kaç milyon boyacı Fadima Ana kök aramıştır? Kaynatmıştır?

Milyonlarla konuşuyorum. Büyütüyorum sanmayım. Kilim yapımağa başladığı günden bu yana, bir nakış, bir örnek, bir boya üstünde ne kadar insanın çalışmış olduğunu gözönüne bir getirin.

Geçenlerde İstanbul'da açılmış olan kilim sergisine gelenlerin çoğu şaşırıyordu. Bu kadar güzelin bir arada olması vuruyordu insanları.

Bir arkadaş: «İşte cennet bahçesi, dedikleri budur,» diyordu. Bence de bu. Bu güzellik milyonlarca emeğin, göz nurunun, yaratıcı kafanın, halkımızın gücünün, kendisine, geleneğine, sanatına, sanatçısına saygı, sevgi duyan halkımızın eseridir. Bu güzelliğin sağlamlığı bundandır. Eğer bu kilim sergisindeki kilimler en katı yüreklilerimizi bile sevgiyle ürpertiyorsa bundandır. Büyük halk kütlelerinin sevgisi, saygısıdır.

Geçen gün kilim sergisine yaşlı bir kimse geldi. Yaşlı kimse seksenini geçkindi. Sergiyi büyük bir sevgi saygıyla dolaştığı her halinden belliydi. Uzun uzun sergiyi dolaştı. Sonra koleksiyon sahibi Furuza Belike gelip onu tebrik etti. İki kilim seçtiğini, satıp satamıyacaklarını çok nazik bir dille, sıkılarak sordu. Satılmıyacağını anlayınca, daha da sevindi. Üzülmeye gerekirdi. Ama o yaşlı adam kilimin ne olduğunu biliyordu. Kendisinde de bir takım kilimler varmış. Yıllar yılı bu en değerli şeylerini saklıyormuş.

Sonra kilim üstünde bize bildiklerini anlattı.

Yaşlı adam diyordu ki:

«— Siz kilimin altın parçası kadar değerli olduğu zamana yetişmediniz. Kilim bu halkta büyük, namuslu bir gelenektir. Bundan elli yıl önce, ben Konyadaydım. Elli yıl önce, Konya tellalları kök boya olmayan hiç bir kilimi, nakış düzgün olmayan hiç bir kilimi satmazdı. Bu sağlam bir gelenektir. Böyle bir kilimi satmak bir saygısızlıktır. Hiç bir dükkâncı da satmazdı Ama aradan yıllar geçti, harb başladı. Bir gün Konya çarşısında bir tellalın sırtında bir kilim gördüm. Baktım ki kilim kök boya değildi. Bir yanlışlık olacaktı. Tellala sordum. Nedir bu? dedim. Ayıp değil mi? dedim. Bu kök boya değil, bilmiyor mu-

Konya Kadınlığı ve Konya Eleri

— II —

Yazan: İffet BABAGİL

Dindar, hakka vurgun, akidelerine sadık Konya kadınının incelik ve zarafetini evinin her köşesinde mütalâa edebilirsiniz. Güneye karşı döşenmiş şu oda da koltukçu dükkânının bir köşesine benzemiyor.

Eski Sille halıları ile döşenmiş, taneleri, bunlarla kapatılmış. 12 sıra yaptığının örtüsü ninelerimizin cihaz sandıklarından-Oda dolması - adını alarak gayet itinalı bir şekilde serilmiş. Bir yolu keten bir yolu iplikten dokunmuş bu örtü kim bilir ne iyi temennilerle, geçmişte, kızın cihaz sandığına ne büyük itinalarla yerleştirilmiş.

Daldığım düşünceden Fadimin, ateş alması beni ayırdı. Aldığı ateşi, mangala, geçmiyecek bir şekilde yerleştirdikten sonra pırıl pırıl abdest ibriklerini mangala бүрүdü.

— Ne kadar güzel bir âdet bu, dedim.

Annesi cevap verdi:

sun? dedim. Biliyorum, dedi. Şaştım. Doğru tellalların başına gittim. Tellalbaşısı, tellalbaşısı, dedim, bu nedir? Oturduk. anlattık. Harb içinde bütün erkekler harbe gidince, halk çok sefil kalmış, kolay olduğu için başlamış pis boyayla kilim yapımağa. Bu kilimleri de satması için hükümet tellalbaşısını zorlamış... İşte o zaman gelenek bozuldu. Tellalbaşısı, tellallar, satıcılar hepimiz üzgündük. Sanatın sonuydu bu.»

Sonra yaşlı adam:

«— «Ay yavrum.» diyordu, «cenebiler bizde kilim mi kodular! Aldılar, aldılar, gittiler.»

Furuza Belik'le Muzaffer Belik'in yıllar yılı dolaştıkları Anadolu'da topladıkları ve sergiledikleri kilimler büyük kilim geleneğimizin mahdud, fakat güzel örnekleridir.

Bu arkadaşlar, böyle mahdud değil, yüz yüz elli kilimlik bir sergiyi dışarıda da açmak niyetindedir. Niyetleri de inşallah gerçekleşir.

— Böyle yapmasak evin ucunu nasıl buluruz? Efendi gelir gelmez el suyu ister. Çocukların çorapları mendilleri ve sabun da öyle.. Sıcak su neye harcanılmaz ki.

Gözlerim oturduğum sedirin örtüsüne ilişti. Dört parmak eninde örülmüş danteller yastıkların kenarlarına dikilmişti. Başındaki oyahı çenberi ile şu kadının bu odaya ne kadar çok yakıştığını o dakikaya kadar nasıl fark edememiş olduğuma acıdım. Sedirin her iki tarafına ve yere konulmuş çiçekli basma yüzü minderler gelenlerin istirahatı içindi. Elektrik lâmbası için yapılmış abajurun ihtisamı duvardaki levhaların hem rengini hem de çiçeklerini okşuyordu. Pencerenin içinde katlanmış vazifeye daima hazır bir seccade duruyordu. Kalkarken içine baktım, küçük bir bohçada dürülmüş, yeşil grepdamurdan alın kısmına gelen yeri güzel bir igne oyası ile oyalanmış bir baş örtüsü, daha doğrusu bir namaz bezi, heyecan ve bu eve karşı duyduğum sevgiyi daha çok arttırmış bulunuyordu. Yeşil taftadan çini iğnesi ile işlenmiş Kur'anı Kerim'in, kabî ile en yükseğe asılmış olması beni iliklerime kadar titretti.

— Accık daha oturaydınız öğretmen! diyen ev sahibesi kızına işaret etti. Çaput kilimlerle döşenmiş sofada küçük okulunun eserini duvarda görünce bu eve ve sahiplerine karşı duyduğum hürmet sonsuz oldu.

Duvarın üzerinde kartondan bir — Kıbrıs — haritası kesilerek raptiyelerle tesbit edilmişti. Bu haritanın etrafına minimini bayraklar çakılmış, haritanın tam ortasına (Kıbrıs Türktür) sözü mürekkeplerle ve temel harfleri ile yazılmıştı.

— Bunu buraya kim astı? dedim. O, hiç bir şey olmamış gibi evin tabii havası içinde «Bizim küçük Yaşarın işleri» dedi.

Okuldan gelen ruha, bu evin ilikle-

rine kadar Türk ruhu ne kadar büyük bir imana yerleşmişti. Ve aile çocuğun bu duyusuna karşı ne kadar saygı göstermişti. Hayata - avıya - çıkarken bir gazeleye sarımsı iki tandır ekmeğini çantama zoria sıkıştırdılar.

— Sız yapmazsınız, ikram edemedik, sız acele ediyorsunuz, dediler.

Evlerinden çocuklarından başka bir şey düşünmeyen bu aileye vedâ ederken benden yaşça çok küçük annenin elini muhabbetle öpecek oldum. «Siz dedim eli öpülecek annelerin başında gelirsiniz.» O elimi kızı ile öptü ve ayrıldık.

Konyada mevcut olduğuna inandığım kadınlığı aksettirmeğe yedi sene önce Konyada çıkan Ekekon gazetesinde başlamıştım. Bu sütunlarda Konyanın birçok evlerini beraber gezeceğiz. Konya evlerinin bir asalet ve incelik âbidesi olduğunu beraber göreceğiz.

★

Kadınlı çocuklu kafilenin biri, Aşkan durağında elleri çuklu ve paketlenmiş olarak indiler. Otobüste oturanlar hayran hayran bu küçük kafileyi süzdüler. Baş beyaz şelmeli bir yaşlı hanım yanındaki kadını lâfa tuttu:

— Al aslı, ser hasır; sözünü durup dururken dimemişler. Şu genç kadının vardığı yer on para etmez, etmez ama her kandil bu kadın o kaynanaya işte eli kolu dolu taşınır durur. İçini çekerek: kadına Allah talih vermiş. Neler yapmadı şu geline, neler diyordu.

— Mubarek gün hazar kaynanası değil mi, varacak ta, gelecek te!

— Şerif abla sen hiç varmadın mı, diyen bir ihtiyar erkek te muhavereye karışınca, dikkatimi biraz daha artırdım.

— Hay Mehmet ağa, nedin? Gel de bana bir sor, oğlan evlendi evleneli yüzünü görmemiş. Ana nesine gerek. Kendi bindi, kendi indi, oldular!..

Eğer otobüs bir durakta daha durmasaydı, Şerif ablanın katı açılmadık nice derterine daha şahit olacaktık.

Her yerde, her memlekette d'ni bayramlarda kandil günlerinde küçüklerin büyüklerini ziyaret etmesi ötedenberi âdettir. Âdettir ama, bu Konya'mızda başka bir hususiyet arzeder.

Mübarek Regaip gecesinde hemen hemen Konyanın bütün ocakları tüter. Ocağı tütebilen yabancılara ve o gün tavasını ateşe koymayanlar, fakirler için (P.şi), Konya mahalî şivesi ile Bişi ismi verilen yufkaların içine sıkıştırılmış ve susam yağında kızartılmış mayalı hamurlar dağıtırlar. Konyanın ocakbaşlarında gelini kaynanalı evlerde hep bu işe mübarek bir iş diye sarılırlar. Sıcak sıcak dağıtılması âdet olan bu bişiler büyük bir itina ile hazırlanır. Gece evin erkeleri ellerinde çıkıntılarla eve gelirler, leblebi şeker ve üzümier de biraz sonra kapıyı çarpı sevillik isteyen çocuklara dağıtır. Yatsı namazından sonra gençler bavaarının ellerini öpmekte acele ederler. Ertesi sabah gelinler ellerinde çıkıntılarını annelerini, babalarını ziyarete, ellerine varmaya el öpmeye gönderirler. O gün herkes iyi elbisesini giyer takar takıştırır mübarek güne hürmeten küçüklerin kusuru affedilir. Komşular kandil diye birbirini ziyaret eder. Öülerin ziyaretlerine kandil gecesi mutlaka gidilir. Bu ziyaretler esnasında büyük evlerden hayırlar dağılır. Konyanın büyük kadınlarından bazıları şu mübarek günlerde hayır işlemişlikleri ile yadetmek yerinde olur.

Muhterem Mümtaz Korunun anneleri merhume Hacı Mindilerin Fadim hanım, Rüştü Efendizade Tefik Efendinin kızı ve Rifki Korunun muhterem anneleri Zahide Koru hanımlarla merhumenin anneleri Mutahhare Hanım, Muhlis Koner annesi Elmas Hanım. H. Abit Çelebi kızı merhume Hacı Kerime hanımlar gibi hayra ve fakire bigâne kalmıyan salihati nisvandan Konya kadınlarının isimlerini zikretmeden geçemiyeceğim. Bu ölü hanımlar, bugünlerde evlâtlık kızların boğazlarına kimi üç, kimi ikişer tane kulplatmış sarı liralara takarlardı.

Konyanın lâhuti ezan sesleri arasında kandil gecelerini müjdeleyen minareleri, ne güzel ve ne ilâhî bir nura boğuluyorlar. Hakla hürriyeti evinden başlamak üzere ruhunda mezcutmuş Konya ve Konyalı, garip dostudur da..

(Devam edecek)

Oyun - Rakıs Hakkında Mühim Bir Eser

— II —

Yazan: Ahmet Kutsi TECER

Ankara Maarif Kitaplığı yazmaları arasında, H. 830 (M. 1426-27) tarihinde istinsah edilmiş eski bir Garipname nüshası vardır (1). Kitabın müstensihini kendini Mü'm'in Bin İbrahim El-Ankaravî diye tanıtmaktadır. Aynı cildin sonunda yalnız 7 yapraklı ibaret bir risalecik te vardır ki inceleyeceğimiz eser işte budur (2). Risalede müellif ismi geçmiyor. Sonunda şu kayıt var: «Meşeka-hu alâ sebîl el-isti'cal Mü'm'in İbn İbrahim El-Ankaravî El-Bakkal». Şu halde Garipname'yi de, bu risalevi de istinsah eden zatın aynı kimse olduğu anlaşılıyor. Garipname 830 yılında Bursa'da istinsah edildiğine göre «sema» hakkındaki risalecik te aynı tarihte Bursa'da yazılmış demek olur. Buradaki «meşeka-hu» kelimesi «acele ile kitabet» etmek demektir. Müstensih esasen «alâ sebîl el-isti'cal» kaydını da ilâve ettiğine göre bu anlamı te'kid etmiş oluyor. Bu takdirde müstensih'in «meşeka-hu alâ sebîl el-isti'cal» derken bir «hasiv» vaptığını kabul etmek lâzımdır. Aksi halde «meşeka-hu» kelimesini bir «deneme yaptım» anlamına kabul etmek gerekirdi. Bu ise süphelidir: Mü'm'in Bin İbrahim'in risalesinin müellifi olduğunu ispat etmez.

Risalesinin başlığı, adı yoktur. İlk sayfanın üzerine konulan Besmele'den sonra hemen metin başlıyor:

«Evvel sana bilmek gerek kim Hak süphanehu ve taâlâ âlemi yaratmak ledi ve kendüznü bildürmeğe. Nitekim gelmiştir: (Haberen anillahi taâlâ) Küntü kenzen mahfiyyen fe-eredtü en u'rafe ve halâktü-l-halka. Kudret dill birle eyitti: En yekülü kün fe-yekün.»

Bu minval üzere yani fikri destek-

1) Eski kayıt numarası P 2/5; yenisi 320. Aynı kitaplıkta daha bir kaç tane Garipname nüshası var.

2) Bu risalesinin Fac-simile baskısını ayrıca yayımlayacağız. Bu makaleler o kitapta çıkacak olan incelemeye ait notlardan alınmıştır.

lemek icab ettikçe hadisler, âyetler zikrederek açık bir ifade ile devam ediyor. Dil tamamen zamanının, XV. yüzyıl başlarında aydın bir adamın konuşma dilidir. Medresede arapçanın çok iyi öğrenildiği bu devir, türkçeye bu dilden bir çok kelime girmesine yol açmıştır. Farsçanın tesirleri de göze çarpmaktadır. Buna rağmen cümle yapısı henüz türkçenin eski edasını kaybetmemiştir. Risalede bilhassa kısa cümle yapısı ve direkt üslûp kullanılıyor ki bu şekil «vaaz» veya «ders» için elverişlidir. Risalesinin herkes tarafından kolayca anlaşılacak amacıyla yazıldığı görülmüyor. Metni okumaya devam edelim:

«Ol Kâf la Nun dendasinden bir nağamat-i ilâhî (3) koptı. Ol nağamat-i ilâhî on iki perdede karar duttu. Ol on iki perdeden dört Oyun doğdı. Şöylekim ol dört oyunun biri Çarh'dır, biri Rakıs'dır, biri Muallak, biri Pertav'dır.»

Görülüyor ki «rakıs» kelimesi burada çok dar bir mânada kullanılıyor. Daha doğrusu arapçanın etimolojisine göre «hareket ve deprenmek» anlamına kullanılmış. Oysa ki Rakıs, bugünkü anlamıyla, musiki ile yapılan abenklî vücut hareketleridir. Oyun sözünün arapça karşılığı ise «Lû'b» veya «Lâ'ib» dir. Metinde Türkçe Oyun kelimesi bugün Fransızcada «Danse» sözüyle anlaşılacak mânada kullanılmıştır. Buna göre dört türlü oyunun biri Rakıs, diğer üçü de Çarh, Muallak ve Pertav'dır.

Çarh kelimesi farsca dolap, tekerlek gibi dönen, yuvarlanan bir şeyi hatıra getirir. Eski Hev'et'e göre de bir-biri içinde dönen feleklerden mürekkep kâinat, dolayısıyla yuvarlaklığı yüzünden gök anlamına gelir. Metinde Çarh'tan maksat daire şeklinde açıla-

3) «Nağamat», nağmenin çoğulu olduğuna göre «bir» kelimesiyle birlikte kullanılamaz. Demek ki «nağamat» kelimesi metinde tekil yerine kullanılmış. Bugün bile halk arasında buna benzer sözler vardır.

rak ve kendi etrafında dönerek yapılan harekettir.

Pertav kelimesi de farsçadır. Atılma, sığrama, bir kaç adım geriden koşarak hız alma anlamına gelir. Evvelkine nazaran bu da ufkî hareketleri anlatır.

Muallak kelimesi arapçadır. Asılı şey, havada veya boşta duran şey anlamına gelir. Bununla da vücudun havaya doğru yükselerek aldığı plastik şekil kastediliyor.

«Dairevî, ufkî, amudî hareketlere nisbetle Rakıs da vücudun kendi üzerinde toplanan, yerinde yapılan bütün organların (Baş, kol, bacak, el gibi) hareketidir.

Şu halde dört türlü oyun sırasile daire şeklinde açılarak veya kendi etrafında dönerek yapılan hareket, vücut organlarının hareketleri, vücudun havaya doğru yükselerek aldığı plastik şekil, ileriye doğru atılarak, sıçrayarak yapılan hareketlerdir. Bunlarsa bugünkü anlamile Rakısın (Akrobatik dans da dahil) başlıca figürlerinden başka bir şey değildir.

Metne göre bütün bu oyunlar, bu hareketler müzikî ile ilgilidir. Her oyuna üç perde raslamak suretile on iki perdeye karşılık dört oyun gösterilmiştir. On iki perde şark musikisinin esasıdır.

Musikî, eski bir nazariyeye göre, kâinatın hareketile ilgilidir. Şark felsefesine göre musikî, ilâhî bir asla bağlıdır. Metinde bu ilâhî asıl, kâinatın yaratılışile açıklanmaktadır.

Dünya, kâinat, eskilerin tabirile, «hâdis» tir, sonradan meydana gelmedir. Mutlak varlık, başlangıcı ve sonu olmayan varlık Allah'tır. Allah, Kur'an'da bildirdiği gibi, kendini bildirmek istemiş, «Ol» demiş ve kâinat meydana gelmiştir.

Arapça bu Ol sözünün karşılığı olan «k (ü) n» sözü iki harften ibarettir. Metinde bu sözün arap harflerile yazılışı düşünülerek bu harflerin yazısındaki çentiklerden (dendane) bir «nağamat-i ilâhî» koptuğu söyleniyor. Tanrı insan gibi ağızla, dille değil, kudret

dili ile söyler. Dolayisile «ilâhî nağmeler» in yazının çentiklerinden, yani yazı şeklinden çıkartılması senbolik bir düşünceden başka bir şey değildir. bu kopan nağmeler on iki perdede karar kılıyor.

Aynı devrin muskî kitaplarında da bu fikirlere raslanır: «Tanrı (tebareke ve taâla) çünkü eflâk ve encümi yarattı, emretti harekete geldiler. Anların hareketinden âvazlar zahir oldu ve... İlm-i Musikî andan peyda oldu. Ve bu ilmin iştikakı ol eganî-i ruhaniden-dir. Pes bu ilim ruhanidir... Ve Safiyüddin Abdülmü'min ki cem'i, ulûmun nihayetine ermiştir, bu ilm-i musikîde dahi sahip kemal idi... On iki burçtan on iki makam tasnif eyledi. Ve yedi yıldızdan yedi âvaz aldı. Ve dokuz Felek'ten dokuz türlü darp usulü peydah eyledi. Ve her makamın aslını âvazeden fark eyledi, gördü ki dört nevi'dir. Bu dört nevi' dört unsura mukabil idi ki Ateş, ve Hava, ve Ma' (su), ve Hâk (toprak) dır ve her birine bir türlü isim kodı» (4). Musikîdeki bu dörtlü tasnife karşılık Oyun nazariyesine göre de dört unsurun karşılığı dört türlü oyun vardır. Şu halde Oyun nazariyesi Musikî nazariyesi ile bağlantılıdır. Bununla Oyun'un da ilâhî bir kaynaktan çıktığı ispatlanmış oluyor. Bundan dolayı da (yine kendi metnimize dönelim):

«O sâz sâzundan (o musikinin etkisinden) bu Sofi-i Azrak-puş (5) (bu gök mavisi renkte giyinmiş derviş) durdu (ayağa kalktı) çarha girdi (halkaya girdi) zira kim Sahip Sema'dır.»

Burada Sema' kelimesi hem duyma hassası, hem duyulan şeye nishetle musikî, hem de musikinin tesiri altında insanın ruhunda uyanan hareket anlamalarını birleştiriyor (6). Şu halde rakısın esası olan vücut hareketi yani «cismanî» hareket te musikinin insandaki «ruhanî» etkisine bağlanmış oluyor. Nitekim metnin başka bir yerinde şöyle geçiyor:

4) Ankara Maarif Kitaplığı, yazma eserler kısmında kayıtlı (No. 131) Musikî Risalesi.

«Çarh, Rakıs, ve Muallak ve Pertev, kamusu ol bir nağamat-i ilâhî ünüddir kim Kâf ile Nun dendanesinden doğdı, ol on iki perdede karar etti. Bir yıl (on iki aydan ibaret zaman parçası) anda Sema' kurdu.» (Yani bu ilâhî musikinin tesirile dört yönden bir hareket vücuda geldi).

Ve devam ediyor:

«Bu Sofi-i Azrak-puş kim Çarh-ı Felek derler, ona (yani bu harekete) Sahip Sema' oldu.»

«Sofi-i Azrak-puş» deyimi burada gök, yahut göğün bir katı olan Felek kavramını düşündürüyor. Burada, eski Hey'ete göre, bir yıl boyunca semanın on iki burcu etrafında dolaşan, Ay ve Yıldızların ışık aldıkları Güneş'in hareketi kastedildiği meydandadır. Metni okumaya devam edelim:

«İmdi bilmek gerek kim bu saz aslı ol sazdr kim Kâf la Nun'dan doğdı ki

5) «Azrak», gök renginde, mavi; «pûş», farsca kelime teşkiline yarar, giyen, giyinmiş demektir. Buna göre «Azrak-pûş» sözü, mavi elbise giyen demek olur. Nitekim Şemsaddin Sami'nin Kamus-i Türkî'sinde «Zerk» maddesinde, «Vaktiyle Sofilerin giydikleri mavi esvap» deniliyor. Mecazen de «Zerk» kelimesinin «Riya, müraatlık» anlamına geldiğini kaydediyor. Ahmet Vâfik Paşa da «Lehçe-i Osmani» de «Azrak-pûş» için «Derviş, müral» karşılığını veriyor. Şuhalde eserin yazıldığı tarihte bu deyim henüz «pejoratif» bir mânada kullanılmadığı anlaşılıyor. Ahteri-i Kebir'e göre ise mavi renk anlamına gelen kelime «Zerak», riya anlamına da «Zerk» tir. Dolayisile zaman içinde bu iki kelimenin benzerlik yüzünden birbirine karıştığı, bazı dervişlerin hiciv yolile alaya alınması için bu benzerlikten faydalandığı söylenebilir. Bunun tarihi bir izahını yapmak şimdilik güçtür.

6) Sema' kelimesi dinleme, kulaktan öğrenme ve çalgı anlamına gelir. Bilhassa Musikî dinleme, çalgı meclisi, dolayisile «Mevlevî dervişlerinin ney ve kudüm ve bir usul-i mahsus ile dönerik icra ettikleri zikir ve âyin» (Kamus-i Türkî). Alevî-Bektaşiler arasında kullanılan «Samah» sözü de bu kelimenin halk dilindeki değişik şeklidir. Esasen bu kelime âyin mânasına yalnız mevlevîliğe ait değildir. Metnin yazıldığı tarihlerde kelimenin henüz etimolojisine bağlı olarak kullanıldığı görülüyor.

«En yekülü lehu kün, feyekûn.»

«Dahi bu perdelerin bünyadı ol on iki perdedir kim on iki aydur. Hem bu Zaviyelerin (7) içinde dört oyun oynanur. Binası bir yıl gibidir kim içinde dört fasıl (mevsim) vardır. Nitekim ol Kün âvazi on iki ay içinde Yıllar Evi'nde dört fasıldır.»

Burada Zaviyeler (tekkeler) içinde oynanan dört türlü oyun olduğu, bu oyunların bir yıl içindeki dört mevsime benzetildiği görülüyor. Dolayisile «Yıl» ve «Zaviye» birbirine benzetilmiş, hatta «Yıllar Evi» deyimi kullanılmıştır. Bundan sonra şöyle deniliyor:

«Hem bu Sahip Sema' kayımlığıyla kim Sofi-i Azrak-pûş'dur, bu sazlar dahi bu on iki perde ile bu Zaviyeler içinde bu dört oyun sürer. Bu Sahip Sema' süziyle kim Sem'i Cem'i'dir.»

Burada tekke içindeki oyuna dönülerek «Sahip Sema'» tabiri orada sema idare eden anlamına alınmış, Felek yerine (daha doğrusu Güneş yerine) onun «kayım» (ka'im) lüğini yapıldığı bildiriliyor (8). Demek oluyor ki Zaviyede yapılan Sema' âyini temsili bir mâna ifade ediyor. Zaviyede ve sema' esnasında musikinin on iki perdesile kâinatın hareketi temsil edilmiş oluyor. Feleğin çoşkun hareketi içinde Ay ve Yıldızlara nisbetle Güneş nasılsa Zaviyede ve Sema' esnasında Sahip Sema' da odur. Onun içindir ki o, bir «Sem'i Cem'», yani bu ruhanî cemiyetin (topluluğun) mumudur. Tekke ve sema' ile gök ve onun hareketi arasındaki temsili benzetişe dayanan bu görüş aşağıda daha açık olarak ifade edilmektedir:

«Nitekim cümle âlem halkı ol evde harekettedir, cümle yol ehli (dervişler)

7) Zaviye, bucak, köşe, aynı zamanda küçük tekke demektir. Yazarın metinde kastedtiği haçî zaviyelerdir? Bunu daha sonra araştıracağız. Burada yalnız şunu haber verelim ki Tekke sözü yakan bir tarihe kadar tarikatler dışında da kullanılır, bazı sanatkarların, bazı mesleklerin çalışma yerlerine de bu isim verilirdi.

8) Din Tarihi ve bilhassa sırrî âyimler bakımından elimizdeki metnin büyük bir ehemmiyeti vardır.

Şeyhler ve Ağalar

Yazan: Mehmet GÖKALP

Bu mıntakada halkın bağlı olduğu bir veya birkaç adam vardır ki bu ya şeyh, ya hacı veya ağa unvanını taşıyor. Meselâ Kılaban'da Hacı Süleyman, Rupin'de Şeyh Salih ve Halet'te Tahir Ağa kendi muhitinin en sayılır adamıdır. Halk onların sözünü tutar, yap, dediğini yapar; yapma, dediğini yapmaz. Bu bakımdan ağa ve şeyhler nüfuz sahibi kimselerdir.

Köylüler arasında zuhur eden anlaşmazlıklar önce şeyh veya ağaya gider. Bunlar ekseriya aile işlerine taâllük eden meselelerdir. Mahkemelik işlerden dolayı ağaya giden yok gibidir. Ağalar köylülerin yol göstericisi, daha doğrusu «akıl hocası»dır.

Hacılar veya ağalar dinî bilgisi çok kuvvetli adamlardır. Hoca veya imam bulunmazsa Cumâ günleri namazı hacı kıldırır. Sair zamanlarda da ağa veya

dahl bu evde (Zaviyede) süzdadır (vecd içindedir)»

Bu açıklamadan sonra da şu netice çıkartılıyor:

«İmdi bu işleri böyle bilip işleyene sema' helal, bilmeyene haram. Söz bilip söyleyene reva, bilmeyene nedamet. Ta'atı (ibadeti) bilip kılana sevap, bilmeyene vebal.»

«Nitekim eydür:»

«S İ İ R»

«İşini bilmek revadır kamuya

İş bileni iletmeyeler tamuya» (9).

Buraya kadar incelediğimiz kısmın bir özetini yapalım: XV. yüzyılın ilk yarısı içindeyiz. Zaviyelerde sema' ediliyor. Sema'da musiki gibi ilâhî bir kaynaktan çıkmıştır. Felek içinde Güneş ve bütün yıldızlar nasıl harekette ise zaviyelerde de dervişler Sahip Sema' etrafında öylece vecd içinde dönerler. Sema'nın da, bir yılın dört mevsimi gibi, dört hali, dört ayrı yönü, dört türlü oyun şekli vardır.

(Devam edecek)

hacının arkasında saf durup namaz kılmak bir örf ve âdet haline gelmiştir. Hacılar dinî bilgiyi, arapçayı iyi bilenlerden veya Musul'a, Cizre'ye gidip oradaki din bilgisi zengin olan kimselerden almışlardır.

Şeyhlerin nasıl itibar kazandıklarını anlatılabilmek için misâl olarak Rupin köylü merhum Şeyh Abdullahı alalım. Şeyh Abdullahın oğlu —halen sağdır— Şeyh Salih ve Şeyh Ahmet babalarından tevarüs ettikleri asaleti devam ettirmektedirler.

Şeyh Abdullah sağlığında çok dindar; iyilik sever ve akıllı bir adammış. Bazı kerametler göstermiş ve bu da onun itibarını arttırmış. Öğretmen Tefvik Uğraş'tan dinlediğim iki orijinal hadiseyi hakledeyim:

«Kadun köyünden bir karı-koca'nın uzun zaman hiç çocukları olmamış. Fikir danışmak için bir gün Şeyh Abdullah'a gelmişler Şeyhe: «Bize bir deva tavsiye et de çocuğumuz olsun.» demişler. Şeyh de yanında bulunan hizmetçisine orada bulunan insan sayısınca bahçeden salatalık getirmesini emretmiş. Hizmetçi gidip bahçeden dokuz tane salatalık getirmiş. Herkese birer salatalık dağıtıldıktan sonra şeyh Abdullah:

«Herkes elindeki salatalığı soysun.» demiş. Çocukları olmayan karı-koca da birer salatalık soymuşlar.

Şeyh: «Şimdi salatalıkların içine bakın.» demiş. Herkes elindeki salatalığın içine bakmış, herkesin salatalığında tohum çıkmış yalnız çocuğu olmayan karı-kocanın salatalığında tohum çıkmamış. Bunun üzerine Şeyh:

«İşte gördünüz ya, Allah ikinize de çocuk yapma kabiliyeti vermemiş diyerek onları teselli etmiş.

İkinci hadise servet üzerine: Rupin'li bir köylünün ineği hastalanmış. «Şayet bu inek iyileşirse kesip etinin yarısını Seyh Abdullaha vereceğim», diye adakta bulunmuş.

Zamanla inek iyileşmiş. Adam da

Evliya Çelebi

Yazan: Cahit ÖZTELLİ

Evliya Çelebi, çok değerli olan on ciltlik Seyahatnamesiyle, dünya çapında büyük bir seyyah ve yazardır. Bütün ömrü boyunca, elli yıl, imparatorluğu ve komşu devletleri dolaşmış, gördüğü her türlü şeyi kitabına geçirmiştir.

Evliya Çelebi 1611 yılında doğmuş, yirmi yaşına kadar medresede okumuş, daha sonra IV. Murat tarafından saraya alınarak kendisine musahip yapılmıştır. Evliya, sarayda devrin ve geleceğin meşhurlarıyla tanışmış, bu tanışma onun ileride yapacağı gezmeleri çok kolaylaştırmıştır. On cilt tutan eseri Osmanlı tarihini için önemli bir kaynaktır. Çağın bütün canlılığı ile yaşatan Evliya, gezdiği yerlerdeki folklorik malzemeyi de kaydetmeyi ihmal etmemiş, sanki yüzyıllar sonra bunların ise yarayacağına bilmıştır. Bu yüzden olacak gezdiği yerlerde duyduğu, gördüğü hurafe, masal, ve menkabeleri de eserine geçirmiştir. Evliya XVII. yüzyılın pek önemli olaylarına tanık olmuş, bazan bunlara ikinci, üçüncü derecede kişi olarak karışmıştır da. Ölümü hakkında bir kayıt yoksa da Birinci Viyana bozgunundan (1683) önce öldüğü anlaşıyor. Seyahatnamesi türlü bilimlere bakımından faydalı olduğu gibi, folklorun türlü konularında da zengin bir kaynaktır. Bunlar seçilip bastırılrsa XVII. yüz-

ineğini kesmekten vaz geçmiş. O sene ineği doğurmuş.

«Bu dana büyüyüp inek olacak. Bunu kesmem yaşlısını keserim.» diye düşünmüş. İkinci sene Şeyhe gidip; «Şeyhim ben bir adakta bulundum. Benim ineği yarın sabah keseceğim.» demiş; Şeyh de «Bu akşam kesersen iyi olur.» demiş fakat köylü inat edip ineğini o akşam kesmemiş.

Ertesi sabah köylünün keseceği inek ölmüş... Bu hadiseyi duyan köylüler: «Şeyhin sözünü dinlemeyenin sonu böyle zararlı olur.» demişler.

Bu iki eski hâdise gösteriyor ki Şeyhlere halk inanmış olup onların sözünden başkasını yapmamağı daha doğru bulmuşlardır.

Şeyh Abdullahın Rupin köyünde muazzam bir türbesi var. Köylüler sık sık bu türbeyi ziyaret etmektedirler.

yılın folkloru meydana çıkar. Hem de bugünün araştırmalarında, karşılaştırmalar bakımından büyük bir yardımı olur. Bunu göstermek düşüncesiyle aşağıya sadeleştirilmiş birkaç örnek alıyorum.

Evliya Çelebi, İstanbul'da «Hayatında ellerini öpüp dualarını aldığı meczuplar»ı da sayar. Bunlardan Hasan Dede, Fatih camisi yanında, caminin minaresi yüksekliğinde bir kulübe yapmış, şiddetli bir rüzgârda yıkılmış, sabahleyin enkaz altında, kefenine sarılmış olarak Dedeyi bulmuşlar. Bundan başka bazılarının kerametlerini de bildirerek şu meczupları sayıyor: Keysûdar Kapanî Mehmet Efendi, Armaganî Mehmet efendi, Kapanî Deli Safer Dede, Yetmiş Kuruş Dede, Eskici Dede. Keceli Dede, Bülbül Divanesi, Dayak Divanesi, Boyuzlu Divane Ahmet Dede, Durmuş Dede, Elekçi Divanesi, Burnaz Mehmet Çelebi.

Meselâ, bunlardan Kapanî Deli Safer Dede'nin macerasını Evliya'dan dinlelim: «Unkapanında ekmekçi Ali Çelebinin fırınına, gayet şiddetle vandığı bir zamanda girip uyumuştur. Sonra çıkıp, nice bin kimselerle vedalaştı. Sonra Unkapanında kendini deryaya atıp kayboldu. Yedi yıldan sonra Cezayirden Karahoca ve Ali Perenoğlu kalvonlarıyla İstanbul'a gelip yine Unkapanında sakin oldu.» Bunun gibi, savdığı öteki delillerin herbirinin böyle garip ve acayip hallerini anlatır. ki bunlar bir folklorcu için değerli sevelerdir. Yine, Avasofova'dan bahsederken, Terler Direk'in dibinde tılsımlı define varmış. Bu direğin üzerinde terlemiş gibi su bulunurmuş, ki basarısına, virek carıntısına, sıtmaya birebirmiş. Caminin kible kısmı Nuh'un gemisi tahtasından olduğu rivayet olduğundan gemiler, tüccarlar sefere çıkmadan, kârı önünde dua eder, ellerini kârıya sürer, hacet dilerlermiş. Avasofova Kuvusu, virek oynamasına ve hafakan illetine, üç cumartesi seher vakti

9) Fâilâtün Fâilâtün Fâilât: «İş bileni iletmeyeler tamuya»

aç karnına üçer kere içmek çok iyiymiş. Unutkanlığa uğrayanlar için, kubbenin ortasında duran Altın Top altında yedi kere sabah namazı kılıp her vakitte yedişer siyah üzümü yemelidir. Folklorik malzeme olarak bazılarını bildirdiğimiz yukarıdakilerden başkaları da var. (Bakınız: birinci cilt).

Seyahatname'nin ikinci cildinde, Evliya Bursa'ya gitmek için bir gemiye biner. Şimdi onu dinleyelim: "Pupa yelken Sarayburnu akıntısını ve girdabını geçtik. Gemi içinde herkes şevk ile sohbet etmekte, bazı yâran hânendeler:

Allahım yâ Hâdi
Âsân eyle yolunuz
Sehli umur-ül vâdi
Tiz geçir tut elimiz

İlâhisini terennüme başlamakta idiler. Meğer, refiklerimizden birisi Sultan İbrahim'in Karcıbaşı Sefer Ağanın tanburacısı ve kemencecisi imiş. Yine beraberimizde olanlardan bir diğeri de Sadrazam Kara Mustafa Paşanın uşağı Kara Recep Ağanın çöğürçüsü ve hânendesi imiş. Cümlesi bir yere geldiler. Hakir: "Geliniz şu girdab-ı şemde def'i gam için bir sezâh faslı edelim." dedim. Muvafakat ettiler. Gemicilerden Kışıkçı Davı, Çurum, Çıvık Veli nam davılar da çöğürleriyle gelüp bizimle hem-nîdâ oldular. Âsıkane, sadıkane bir Hüseyin Bavkara faslı oldu ki erbab-ı zevkîm ağzlarından salvalar aktı. Bu zevk-î sürur ile Heybeli adasının önüne geldik."

Hele, Trabzon'un balıklarından hamsiyi anlatırken mizahtaki bütün ustalığını ortaya kovar: «Amma bunların hensinden ziyade Lâzların üzerine düştikleri, alım satımında cenk ve cidal ettikleri Hamsi (Hamsi) balığıdır. Hamsinde çıktığı için Hamsi dahi derler. «Bir makrama Hamsi ver» diyerek nazik sırmalı makramalara balığı kovup refat ederler. Balığın suyu akararak giderken, bazıları suyun aktığına acıyarak «Bire, balığın suyunu aktırsın. Suyuna bir pilâvcuk salsana...» diye lâfife ederler. Şu beyitleri de sövlerler:

Tırabuzandır yerümüz
Akça tutmaz elimüz
Hapsi baluk olmasa
Nie' olurdu halimüz

«Bu balığın faydası o mertebededir ki yedi gün devam ile bundan yiye adamın kuvve-i bâhiyesi fevkalâde artar. Balık kokusu olmadığından yiyene hâret vermez. Ağrı hastalığına müptelâ olan adam yese şifa bulur. Bir evde yılan ve çıyan olsa Hapsi balığının basımı tütsü etseler kaçır. Bunu yemek Trabzonlulara mahsustur ki kırk türlü taamını pişirirler. Kebabı, çorbası, yah-nisi, böreği, baklavası olur. Amma pilâki derler bir nevi tava yaparlar. İptida ayıklayup onar onar kamaşa dizerler. Maydanoz, kereviz, soğan, pırasayı ince ince kıyıp tarçın ve karabiberle karıştırdıktan sonra pilâki tavasının içinde bir kat Hapsi ve bir kat bundan döseyip su, zeytinyağını üzerine dökerler. Bir saat kadar ateşte pişirdikten sonra yerler, hakka ki yemektir».

Evliya Çelebi, bize edebiyatla ilgili parçalar da vermekte. Meselâ, bir eşkiya kovalamasında bulunup şu manileri gizlice dinler, ki on yedinci yüzyıldan bize kadar gelen pek az manilerdendir:

Öyle mi halim felek
Dil bilmez zalim felek
Kesdin can bahçesinden
İki nihalim felek.
Baba kitap ile sen
Uğraşma nafile sen
Bunda bir iş eyle ki
Anda yatabilesen.

Lalânın dünyası ne
Aldanma dünyasına
Dünya benim diyenin
Dün gittik dün yasına.

Seyahatmesinde daha nice nice yönlerden, tarih, coğrafya, etnografya, edebiyat, folklor gibi türlü konularda binlerce malzeme yanında bir de dil bakımından zenginliği var. Bu, Evliya'nın kendi dili bakımından olduğu gibi, ayrıca başka ulusların da dilleri bakımındandır. Meselâ, Türkmen aşiretleri arasında gördükleri yanında onların dillerini tuhaf bulduğu için kitabına geçirmiş (3. cilt). Kendisi şöyle diyor:» Türkmenlerin lisanları, kendileri gibi, Buhara illelerinden gelmedir. Maverayünnehir'den çıkıp Danişmentli, Akkoyunlu, Selçuk namlarıyle ayrı ayrı bu Anadolu diyar-

Aşık Örgüvren

Yazan: M. Halit BAYRI

Aşağıya naklettiğim iki manzumenin «Kıskanırım» başlıklı olanı Ülkü dergisinde (ikinci seri, sayı 13, Nisan 1942), «Söleyemem» başlıklı olan ikincisi ise Kopuz dergisinde (ikinci seri, Sayı 7, Kasım 1943) gördüm:

K I S K A N I R I M

Başımında duman var, kalbimde sızı,
Yaktı beni yaktı bir Türkmen kıızı.
Hey oğul elim ver de su sazi,
Türküsün söylerken inlesin teller,
Cihanda benzerin duymasın iller.

Su deli gönlümün güzelde gözü,
Dinleyin ağalar: bu aşık sözü.

larna ayak basup her biri bir diyarı istilâ eylemişlerdir. Hesapları bildiğimiz gibi bir, iki, üçdür. Ama sair istilâhları aşağıda yazılmışdır:

«Çalap: allah; Yalvaç: peygamber; Ayne: cami; Mezkit: mescit; Fakı: imam; ünlev: müezzin; Acarlı: yeni; İrvana: dişi deve; Gömeç: ekmek; Kekrimsi: şarap; Dutuk: duvak; Uşak: oğlan; Şar: şehir; Çendi: makas; Emcık: meme; Damdazlak: çırılçıplak; Gözğü: ayna; Gökçek: güzel; Tahıl: buğday; Mantıl: bazubent; Haşal it: uzuz köpek;»

Evliya Çelebi, bugünün profesyonel folklorcusu gibi her şeye dikkat etmiş, her konuya dokunmuştur. Meselâ, yine Türkmen aşiretlerini gezerken adlarını da verir: Zülkadriye, Karakeçili, Dübeli, Akkoyunlu, Pehlivanlı, Kaçarlı, Keçeli, Avşarlı, Dedeler, Torunlar, Memaphı, Dümelek, Yuvacık, Avcular... Bunların tarih ve başka bakımlardan faydaları ortadadır.

Sözü bağhyalım: Folklorun her konusunda zengin bir kaynak olan Evliya Çelebi Seyahatnamesi ihmal edilecek gibi değildir. Bir meraklı çiksa da bunları tarayarak bastırma, diyorum. Böyle bir hizmet unutulmaz. Yalnız, Türk Dil Kurumunun taratarak, Tarama Sözlüğü'ne alınmayan kelimelere bakarak, diyeceğim ki, çok dikkatli olmak ta gerek. Yoksa emeklerin boşa gitmesi de olur.

Dalları kurusa çürümez üzü,
Gönül yaylasında bir çınarım ben,
Suyu bulanmayan bir pınarım ben.

Güzeller içinde ben seni seçtim,
Aşkın şerabını elinden üctim,
Öyle mestoldum ki kendimden geçtim,
Turna gözlü sunam tek dileğim bu;
Ölürsem gel beni gözyaşınla yü.

Mecnuna çevirdin Örgüvreni,
Yel bile kokmasın sakın gül teni.
Lâle dudakları, zambak gerdani,
Kıskanırım billâh bülbülden bile,
Başına soktuğun sümbülden bile.

★

S Ö L İ Y E M E M

Bir güzel yarattım bin bir güzelden,
Su garip gönlümün hayal bağında,
Yaralı kuş gibi çırpıp kaldım,
O yosma dilberin zülfü ağında.

Ben onun Tanrısı, o benim kulum,
Ben ona taparım o eyler zulüm,
Kim bilir nereye varacak yolum,
Perişan gönlümün hazan çağında.

Ben var ettim onu kendi elimle,
Ben söyledim onu şakrak dilimle,
Ben coşturdum onu sevgi selimle,
Bir kara ben oldum al yanığında.

Örgüvren der ki: açmam derdimi,
Sevdiğim gönlünü bana verdi mi?
Öğdü mü aşkıma, yoksa yerdî mi?
Söyliyemem sözün son durağında.

Epeyce güzel olan bu üç manzumenin yazarın Aşık Örgüvrenin kim olduğunu bildiğinizi pek sanmıyorum. Eğer doğrusunu söylemek gerekirse, ben de Aşık Örgüvrenle tesadüfen tanıştım ve konuştum.

Halkbilgisi Derneği'nin 1932 senesi Ağustosunda folklor maddeleri derlemek üzere Balıkesire göndermiş olduğu üç kişilik heyet arasında ben de bulunuyordum. Derleme heyeti, 1932 Ağustosunun ilk günlerinde İstanbul'dan ayrılarak Balıkesir topraklarına ayak basmış ve hemen çalışmaya koyulmuştu. Balıkesir'de yirmi gün kadar devam eden çalışmalarından sonra derleme heyeti, Balıkesir iline bağlı il

Kandıra'da Bilmeceler

Derliyen: Muzaffer UYGUNER

- 1 — Herkes görür, Allah görmez: RÜYA.
 2 — Biri demiş vah belim, biri demiş vah başım Biri demiş dünyalar benim: ÇIVI, TAHTA, KİREMİT
 3 — Çat çatan ağacı, çat patan ağacı Kırmızı. lale, kılpadan ağacı: GERGEF
 4 — Edden kantar, altın tartar: KULAK
 5 — Alcacık dağdan kar yağar: ELEK
 6 — Dağdan gelir tatarına, ben onu tutarına Kulakları yusa yusa gözleri tombalıs: TAVŞAN
 7 — Tek direkli sayvan, onu bilmeyen hayvan: MANTAR
 8 — Bir fiçim var içi dolu suyum var: LIMON
 9 — Bir fırınım var dört ekmeğ alır: CEVİZ
 10 — İki kulagından tuttum, dibinece soktum: ÇIZME
 11 — Allah yapar yapısını, demir açar kapısını: KARPUZ
 12 — Mavi atlas, iğne batmaz, makas kesmez; terzi dikmez: GÖKYÜZÜ

- 13 — Gökten bir elma düştü Onkiye bölündü Onbirini yediler Birine sabir dediler: RAMAZAN
 14 — Minanarde attım kırılmadı suda kırıldı: KAĞIT
 15 — Esne oğlum esne, Bülbül kafeste Yem yer su içmez, acayip nesne: İPEKBÖCEĞİ
 16 — Uzaktan baktım bulut, Yanına vardım demir kilit: MEZAR
 17 — Gün doğunca kaçar, gün batınca çıkar: YILDIZ
 18 — Aldım ele çaldım yere: SÜMÜK
 19 — Mini mini küçük sini: MERCİMEK
 20 — Bir küçük kuyu, içinde suyu: LAMBA
 21 — Kanadı var kuş değil Boynuzu var koc değil: KELEBEK
 22 — Abdest alır namaz kılmaz: KEDI
 23 — Metel metel meniki Gözleri var oniki İnanmazsan sayda bak Onikidir oniki: KAVAL
 24 — Sarı sarı sarkar, yere düşmeğe korkar: AYVA
 25 — Alcacık boylu kadife donlu: PATLICAN

merkezlerine de birer birer uğramış, bu arada Sındırgı'da da beş gün kalmıştı.

O sırada eski arkadaşlarımdan merhum Haydar Necip Erengil, Sındırgı'da savcı idi. Ben sabahın erken saatlerinde Sındırgı ilçesinin köylerine gidiyor, akşam geç vakit dönüyordum. Bir gün yine köylere gitmiş, Sındırgı'ya saat on dokuzdan sonra dönebilmiştim. Hemen yemeğimi yemiş, kahve içmek üzere Sındırgı hükümet konağının tam karşısındaki kahvehaneye girmiştim. Savcı Haydar Necip Erengil de bir tanıdığa orada oturuyordu. Ben onların meclisine katılınca Haydar Necip Erengil, yanındaki zata «Balıkesir milletvekili Sındırgı'lı Süreyya» diye bana takdim etmişti.

Balıkesir milletvekili Süreyya, gerçekten sıcakkanlı idi, çok tatlı konuşuyor, muhababının kalbini kazanmayı iyi biliyordu. O gece öteden, beriden bir hayli bahsettikten sonra ayrılırken Balıkesir milletvekili Süreyya, beni ve vasiyatla derleme hevetini ertesi sabah için evine davet etmişti. Derleme heyetindeki arkadaşlarım. İstanbul Konservatuvarı eski müdürü Yusuf Ziya Demirci ile eski milletvekillerinden Hikmet Turhan Dağhoğlu idi.

Yusuf Ziya Demirci ve Hikmet Turhan Dağhoğlu ile birlikte Balıkesir

milletvekili Süreyyanın davetine icabet etmişim. O bize evinde yalnız sabah kahvesi, çay ve bisküvi ikram etmekle kalmamış, iki Sındırgı'lıya saz çaldırmak ve türkü söyletmek suretile bir de musiki zıvafeti cekmişti. Bir tarafta saz çalınır, türkü söylenirken, Balıkesir milletvekili Süreyya, aradaki küçük fasilalardan faydalanarak bize musikiye ve şiire hiç yabancı olmadığını söylemiş, hattâ gücünün verdiği kadar saz çalmağa ve kosma düzenlemeğe heveslendiğini de saklamamıştı.

Balıkesir milletvekili Süreyyanın sözleri üzerinde önemle durmağa o zaman lüzum görmemişim. Fakat sonradan kendisinin «Örgeevren» sovadını aldığını, sovadını mahlas olarak kullanmak suretile manzume'ler yazdığını ve yukarıdaki manzume'lerin onun kaleminden çıktığını öğrendim.

Süreyya Örgeevren şimdi nerededir, bilmiyorum. Onun havatının sevri ve ailesi hakkında da bilgimiz yoktur. Ancak tahmin ediyoruz ki, Süreyya Örgeevren, yalnız naklettığımız üç manzumevi vazmakla vetinmemiştir, onun herhalde daha birçok manzumesi vardır. Balıkesir'in eski milletvekilinden bütün manzum mahsullerini toplatarak vavınlamasını istersek acaba lüzumsuz bir cesaret mi göstermiş oluruz?

Yusufeli'li Keşfi

Yazan: Adil ÖZDER

Bu derginin muhtelif sayılarında, hayat ve eserleri yayımlanmış olan Huzuri (1886-1951) nin (1) babasından bahsetmek istiyorum.

Adı Mustafa, şirde mahlası Keşfi olan şair, eski adı «Kiskim» (yerli söylenişi «Giskim») (2), 1912 yılından sonra da Yusufeli adıyla anılan Artvin (Çoruh) ilimizin Erzurum sınırı üzerindeki bu kazasının Zor köyünden yetişmiş on iki şairden biridir (3).

Keşfi'nin doğumunu, basılmamış divanındaki şu kıtasından öğrenmiş oluyoruz:

Tam bin iki yüz elli dokuzda
 Dünyaya geldim tarihim sözde,
 İşte bu nazmın seksen sekizde
 Ayığım gaffet istemem ah ah.

Buna göre Keşfi'nin 1843 (1259) yılında doğduğu anlaşıyor. Hikmet Diz-

(1) Çoğu yazılarda hem hayat safhaları, hem eser metinleri yanlış olmakla beraber Huzuri için, T. F. Araştırmaları'nın şu sayılarına bakılabilir 8, 19, 21, 22, 24, 26, 28, 31, 34, 40, 55, 56, 64, 74, 76, 82.

(2) Kazanın, 1879 da kuruluşu sırasında, önceleri Erzurum Eyaletinin Tortum kazasına bağlı olan «Giskim Nahiyesi» adına uyularak ilk adı 1912 ye kadar aynı kalmıştır. Aslında Giskim, eski Yurtluk-Ocaklık merkezi, bu kazanın büyük köylerinden birinin adıdır. Ankara'nın Keskin kazası ile benzeşmesini önlemek için Dahiliye Nezaretinin emri ve kaza idare Heyeti kararı üzerine 1912 yılında zamanın Osmanlı Velihahtı Yusuf İzzettin'in ismine göre kaza adı «Yusufeli» ye çevrilmiştir. (Hikmet Dizdaroğlu «Huzuri» adlı eserinin 92 ci sayfasındaki birinci başyede «Kiskim, Tortum'un diğer adı» dir diyor. Sayın yazara bu bilgi her halde bir zühul eseri olarak verilmiş olmalı).

(3) Oniki şair: 1-Yarım (Takriben 18. asır sonları); 2-Şerifi (Mehmet Şerif efendi; tak. 1768 — 1844); mezarı Zor köyündedir. Basılmamış «Pend-i Gülistan-i Şerif» adındaki divanesi Zor köyündedir. Bu şair için bak. Z. Fahri Fındıkoğlu «Erzurum Şerifi», Eski tip Ülkü dergisi sayı 100 (H. kurt 1887-1949, İznai'nin oğlu) Bu şair için bak. «Zuhuri Hakkında» Muzaffer Uyguner, T. F. A. dergisi sayı 79; 9 — Huzuri (Ali Huzuri Coşkun) 10 — Derya (Tahsildar Mustafa) Huzuri'nin çağdaşı; 11 — İzhari (Mehmet, son nesilden); 12-Fahri (Ali Karabulut, Son nesilden)...

daroğlu «Huzuri» adlı eserinde (sayfa 13) Keşfi'nin takriben 1840-1910 yılları arasında yaşadığını bildirir. İhtimal Huzuri, babası hakkında müellife yalnız «Yetmiş yaşında iken ölmüştür» kaydını vermişti. Oysa ölümünde (1326 — 1910) yaşının — yukarıda verdiğimiz doğum yılına nazaran— 67 olduğu görülmüyor.

Keşfi'nin babası, aynı köyden «Deli Yüzbaşı» sanı ile ün almış Mehmet, annesi Fatma'dır Mehmet'in 1828 - 1829 Ahıska savaşına milis yüzbaşı olarak katıldığı, oradaki kanlı boğuşmalarda gösterdiği atılganlık ve cesurluktan bu sanı kazandığı Keşfi'den oğlu Huzuri'ye anlatılmıştır. Bu Deli Yüzbaşı'nın da şair olduğu biliniyor. Fakat, eserleri zamanımıza kadar intikal etmemiştir.

Mehmet'in bağlı olduğu aileye «Kavas oğulları» denilir. Kendisinin yüzbaşılığından sonra, kimi defa «Yüzbaşı oğulları» da denildiğini Huzuri'den tesbit etmişim.

Keşfi bir şiirinde, tahsil görmüş bir şeyh olan Osman adlı bir kardeşinden bahseder. Bu Osman, Huzuri'nin de banna anlattığına göre «Hac» için Medine'ye gittiğinde orada ölmüştür.

Hem dahi vefat kıldı mâder-ü pederimiz
 Andan evvel Şeyh Osman Hacı biraderimiz.
 Okuyup, Medine'de hac eyledi pâk rumuz
 Sırta geçti sırda anı ehl-i İrfanlar bilir.

Yüzbaşı Mehmed'in, bu şeyh Hacı Osman'dan küçük ve Keşfi'den büyük Ali adında ikinci bir oğlu daha vardı. Ali, 1878 savaşından sonra Bergama'ya göçmüş, orada yerleşmişti. (4). Keşfi'nin, oğluna (Huzuri'ye) Ali adını vermiş olması da bu kardeşine olan bağlılığının bir hatırası imiş (5).

Keşfi'nin Zor köyünde kısa süren

(4) Huzuri, 1943 deki seyahatları sırasında, bu amcasının oğlunu ve kızını ziyaret maksadıyla Bergama'nın Kınık nahiyesine de gittiğini bir mektubunda bana yazmıştı.

(5) Dizdaroğlu'nun aynı eseri, Sah. 14.

bir medrese tahsili vardır. Oğlu Huzurî'den aldığı müsbet bilgilere dayanan Dizdaroğlu, O'nun tahsili ve şairliğe başlayışı hakkında şunları kaydediyor: «... oğluna nazaran tahsili az olan Keşfi, köyün hocasından ders alıyor. Ve 14 yaşlarında iken şiire başlıyor. Şiir söyleme ve saz çalma yolunda kendisine üstadlık eden iik saz şairinden çok faydalanmıştır. Bunlardan biri (Zor köyüne bir saatlik mesafedeki Erkinis köyünden) meşhur aşık Muhibbi (Kaya Salih: 1823-1868), diğeri (yine bir saat mesafedeki) İphan'lı aşık Mahirî (Osman) dır. Keşfi, sözü yani şiiri Muhibbi'den, sazı da Mahirî'den öğrenmiştir. Kendisine Keşfi mahlâsını veren, söz ustası Muhibbi'dir», (Eser sahf; 14).

Ben de Keşfi'nin bu kısa ve yetersiz tahsili hakkında, 1931 yılında divanından şu bilgileri almıştım:

Hacı Ahmet'den okudum Kur'anı on cüz güzel
Bir yazı okuyacak verdi feraset Lemyezel.

Bir başka şiirinde de:

Verdi mektebe atamız peder
Okuyup yazmak olmadı kader
Âlim olanlar buldular hüner
Cehl ile kesret istemem âh âh.

Huzurî'den aldığım bilgilere göre, Keşfi daha 12-13 yaşlarında iken, Erkinis köyünde demircilik yapan çevrenin ünlü saz şairi Muhibbi'yi sık sık ziyarete gider, şiirlerini dinler ve yazarmış. Keşfi'nin, bir şiirinde «Şairler Sultarı; Aşk müftüsü» dediği ustası Muhibbi ile olan münasebetini ben de kendi divanından şöyle tesbit etmiş bulunuyorum.

Şair-i Sultan Muhibbi dinledi ben kemteri

Dedi aşkın müftüsü: Çok ehl-i viedanlar bilir.

Oldu üstadım veli hiç kıldım aşk hizmetin
Ol dahi göetü fenadan buldu Hakk'ın rahmetin.

Keşfi, otuz yaşlarına kadar çevrede saz şairliği yapmış, Erzurum, Narman, Yusufeli ve Artvin dolaylarında gezmiştir. Bu çağlarında Erzurumlu Erbabî ve ermeni aşığı Râdetî ve arkadaşlarının toplu bulunduğu meclislere katılmış onlarla karşılıklı şiir deyişmeleri yapmıştır.

Keşfi, bu birinci şairlik çağını beğenmez; Havaî, başıbaş dolaştığını, meş-

ru olmayan maceralara atıldığını şiirlerinde belirterek yaptıklarından pişmanlık duyar.

Nice aylar yürüdüm gezdim havaî serseri
Kâh mecazi kâh hakiki yazdım hüsn'i dilberî.

Haylı san'atı işledim geçtim
Âhiri muhkem aşka yaptım,
Benliğimi gitti kaynadım coştum
Gayrı bir san'at istemem âh âh.

Bunun içindir ki şair kendisinin de:

İşte bu nazmum seksen sekizde
Ayığım gaflet istemem âh âh.

Dediği gibi 1288 lerde, yani 30 yaşlarında «gaflet uykusundan ayıldığına» inanıp sazı ve mecazi aşkı bir yana bırakmış, ikinci bir devreye girmiştir. Keşfi artık bir derviş şairdir. Erzurum'da Kaadirî şeyhi Gazneli Ahmet efendiye bağlanmış, ondan izin almış, şeyh olmuştur.

Şehr-i Erz (u) rum işre gezdim tekelerde bir zaman
Coştı aşk-u firakatim yandım meded Allah aman,
Gaznevi Ahmet efendi meşhur idi bi-güman
Çün inabet eyledim katremi ummanlar bilir.
Kaadirî zikrinde açtım dergehi ettim figan
Cem'olundu başıma çok sâlikân pir-ü civan.

Tarikata girdiği bu çağlarında, yakınlama kırk yaşlarında iken, Yusufeli'nin ilk kaza merkezi Öğdem'de, Hasan-kaleli Serdarî ve arkadaşı İhsanî ile karşılaşma yapmıştır. Kaza hükümet erkânının da toplu olduğu bu mecliste Huzurî, İznî ve Kiskimli Mehmet Nutkî de hazır bulunmuşlardır. Bu karşılaşmada Keşfi'nin Serdarî'ye söylediği çift ayaklı «tekellüm» lerinden ancak iki dörtlük hatırdaki kaldığı için Huzurî'den bunlar tesbit edilmiştir.

Keşfi, son çağlarında köyünde, İznî, Zuhurî ve Huzurî'ye üstadlık yapmış, kimi de Yusufeli, Erzurum, Narman, Erzinan ve İspir çevrelerinde dolaşmış, buralarda, köyünde yapılmış zarif yerli dokumaları satmıştır. Yine bu maksatla gittiği İspir'in Salaçor köyünde hastalanmış, orada vefat etmiştir (1326-1910). Mezarı aynı köyün Orta Mahallesiindeki mezarlıktadır.

Başka bir yazıda şairin divanından, saz şairliği ve tarikata girdiği yıllara ait eserlerinden bilgi ve örnekler vereceğiz.

Bir Konya Masalı :

Uyusun, Uyansın da Güllere Boyansın

Derliyen Hüseyin ÇOKEK

(Anlatan: Şefika Çokek, Konyalı, 75 yaşında, okuma yazma bilmez. Bu masalı o da nenelerinden dinlemiştir).

Vaktiyle bir patişah tellal çağırılmış. Bu gece kimse ışık yakmayacak demiş, üç kızkardeş varmış. Bunlar çok fakirlermiş, her gece yün eğirirlermiş, onları satarak karınlarını doyuruyorlarmış. O gece, yün egirmeseler aç kalacaklarmış. Onun için pencereye siyah bir perde tutmuşlar. Yünlerini egiriyorlarmış. O sırada patişah ta devriye geziyormuş. Bunların perdelerinden dışarıya ışık sızıyormuş. Patisah, bunların pencerelerinin önünde durmuş. Konuştuklarını dinlemiş. Bu sırada büyük kız şöyle diyormuş:

— Ahh, patişah beni ekmekçisine alsada da doya doya ekmek yesem.

Ortanca kız:

— Ahh, patişah beni aşçısına alsada da doya doya yemek yesem, diyormuş.

Küçük kız:

— Hah hah hah, patişah benim ayakkabımı önüme çevirse, gine varmam, demiş.

Ertesi gün patişah bunları sarayına çağırılmış. Küçük kız aldırılmayarak gitmiş. Ötekiler çok korkuyorlarmış. Patisahın huzuruna çıkmışlar, Patisah büyük kıza:

— Söyle kızım, sen akşam ne dedin?

Korka korka:

— Patisah beni ekmekçisine alsada da doya doya ekmek yesem, demiş.

Patisah:

— Nişanlayın bu kıza, ekmekçiye! demiş.

Ortanca kıza:

— Sen ne dedin ya kızım?

O da korka korka:

— Patisah beni aşçısına alsada da doya doya yemek yesem, dedim, demiş.

Patisah:

— Nişanlayın bu kıza aşçıya, demiş. Patisah küçük kıza dönerek:

— Sen ne dedin ya kızım?

Küçük kız da gülererek:

— Hah hah hah, Patisah benim ayakkabılarımı önüme çevirse, gine varmam, dedim demiş.

Patisah kızarak:

— Cellât edin bu kıza, demiş.

Kız da okadar güzelmüş ki, bir bakan bir daha bakayım, dermiş. Fakat Patisahın kız kardeşi bu güzelliğe dayanamamış ve kardeşine:

— İlle ağam, ben bu kıza 40 gün besliyeyim, sonra cellât edin, demiş. Buna Patisah razı olmuş. O da kıza alarak odasına götürmüş.

Bir gün Patisahın bahçesinde eflâtun güller açacakmış. Patisahın kız kardeşi kıza eflâtunları giydirerek bahçeye yollamış.

Kız bahçivani görmüş ve ona:

— Bahçivan efendi, bahçivan efendi; Patisah uyur mu?

Bahçivan:

— Uyur, demiş.

Kız:

— Uyusun uyansın da, güllere boyansın, demiş ve pırrr diyerek, uçmuş gitmiş. Bahçivan, kızın güzelliğine dayanamamış ve bayılmış. Susuzluktan bütün çiçekler kurumuş. Patisah bahçeye ne oldu, diye, dolaşıyormuş. Birde ne görsün, bahçivan yerde baygın yatıyor. Patisah bir tepme atarak bahçivani kaldırmış.

Patisah:

— Ne bu hal? demiş.

Bahçivan da:

— Vallahi efendim, bahçenim eflâtun gülleri açtığı gün, eflâtun elbiseli bir kız geldi, Patisah uyur mu, dedi. Ben de uyur, dedim. O da «Uyusun uyansın da güllere boyansın», dedi. Ben de bayılıverdim, o da uçtu, gitti.

Patisah:

— Git be aptal, gördüğün kim bilir nedir, diyerek gitmiş.

Öteki hafta bahçede mavi güller açacakmış patişahın kardeşi kıza mavi elbiseler giydirmiş. Gine bahçeye göndermiş. Kız bahçivana raslamış:

— Bahçivan efendi, bahçivan efendi,

efendin uyur mu?

— Uyum.

— Uyumun uyansın da güllere boyansın, demiş. Uçup gitmiş. Bahçıvan gine yere düşerek bayılmış. Bahçedeki çiçekler gine kurumuş. Patışah, ne oldu diye bahçeyi aramaya gitmiş. Gine bahçıvanı baygın bulmuş. Patışah, bir tepme atarak:

— Bu ne hal, demiş.

Bahçıvan korka korka:

— Vallahi efendim, o kız gine mavilere giyinmiş geldi. Ben de bayıldım. İnanmazsanız bu hafta da siz bekleyin.

O hafta da güller maverde açacakmış. Patışahın kardeşi, kıza, maverdelere giydirmiş. Kıza:

— Patışah seni götürürken ayak kabını çıkar, odasına getirdiği zaman elini cama vurur ve elini kanatırsın. O sırada o sana sargı getirecek. Sen de ben bunu istemem. Senin incili mendilini isterim, dersin: Getirince camdan uçar gidersen, demiş. Kızı bahçeye göndermiş. Kız bahçıvan efendi derken Patışah kızı kucakladığı gibi götürmüş. Kız dışarıdayken ayakkabısını çıkarmış, odaya gelince, elini cama vurmuş ve elini kanatmış. Patışah koşup bir sargı getirmiş. Kız:

— Ben bunu istemem, senin incili mendilini sar, demiş; o da sarmış. Kız ağlayarak:

— Ayakkabılarım aşağıda kaldı, demiş. Patışah kızın ayakkabılarını getirip önüne çevirmiş. Kız da camdan uçup gitmiş. Patışah günden güne hastalanmış. Sararmış, solmuş. Ayvalardan renk almış. Durdur kimse çare bulamamış. Artık kızın cellât günü de gelmiş. Patışahın kız kardeşi kıza beyazlara giydirmiş, bir yatağa yatırmış. Kız, elindeki sarılı incili mendili göstererek yatırmış. Patışah cellâtlarla beraber içeriye girmiş. Kızın elinde sarılı kendi mendilini görünce hemen cellâtlara geri dönmüş. Patışah kızı odasına götürmüş kırk gün kırk gece düğün yapmışlar! Kız patışaha:

— Gördün mü ayakkabımı önüme çevirdin, ben de sana vardım, demiş onlar ermiş muradına, biz çıkalım tahtına.

Bize gelen KITAPLAR

★ Mahmut Yurter: «Mâniler». Halk kitapları, Tarih Konuşuyor Yayınları: I. P. K. 449, İstanbul, 1720 adet mâni. 20 x 14 boyunda, 160 sayfa, 250 kuruş.

★ Özker Yaşın: «Kıbrıs Mektubu». Şiirler. Yeni Türk Şiiri: 37. Varlık yayınları 16,5X12 boyunda, 64 sayfa, 1 L.

★ H. C. Andersen — Tahsin Yücel: «Çoban Prens. Andersen hikâyeleri. Varlık Çocuk klâsikleri: 36. 16,5X12 boyunda, 96 sayfa, 1 lira.

★ Fazıl Hüsnü Dağlarca: «Bati Acısı». Şiirler. Yeni Türk Şiiri: 35. Varlık Yayınları. 16,5X12 boyunda, 192 sayfa, 2 lira.

★ Eflâton Cem Güney: «Nasrettin Hoca Fıkraları». Yeditepe Yayınları: 76. 16,5X12 boyunda, 208 sayfa, 300 kuruş.

★ Tahir Alangu: «Süleyman Çelebi — MEVLÛT». Yeditepe Türk Klâsikleri: 1. 16,5 x 12 boyunda, 80 sayfa, 100 kuruş.

★ Nevzat Yesirgil: «Yunus Emre». Hayatı ve Eserleri. Yeditepe Türk Klâsikleri: 2. 16,5X12 boyunda, 96 sayfa, 100 kuruş.

★ Nevzat Yesirgil: «Karaca Öğlan». Hayatı ve eserleri. Yeditepe Türk Klâsikleri: 3. 16,5X12 boyunda, 80 sayfa, 100 kuruş.

★ Ferruh Arsunar: «Türkten Türküler». Orijinal halk türkülleri ve notaları. Şemsi Yastıman Sazevi: 1. Çırağan Cad. No: 34, Beşiktaş - İstanbul. 24X12 boyunda, 48 sayfa, 3 lira.

★ Dr. Phil. Hamit Z. Koşay: «Açık-hava Halk Müzeleri ve Türkiye'de Açık-hava Halk Müzesini Kurma İmkânları». Maarif Vekâleti basım ve yayımı. 20X14 boyunda, 48 sayfa.

★ Veysel Arseven: «Öğretmen Okullarında Müzik Eğitimi». İkinci kitap. Tcptan satış yeri: Kâmil Kitabevi. Sivas. 25X16 boyunda, 56 sayfa, 200 Krs.

daha
ucuzdur...

...çünkü FAY miktar itibarıyla daha fazladır, kalite bakımından daha üstündür. dolayısıyla fiyat bakımından çok daha ucuza gelir. Harika temizleme tozu FAY'ın, bıçak, çatal, kaşık, fayans, emaye ve madeni eşya ile bilimum temizlik işlerinizde getirdiği kolaylık ve süratten siz de istifade ediniz... hemen bugün FAY ALINTIZ.

Fay Temizleme Tozu,
Puro Sabun Fabrikasının
yeni tesislerinde,
mühassas kimyagerler
tarafından hususi formülle
imal edilmiştir

Evlerde, Fabrikalarda,
Mekteplerde,
Hastanelerde,
Otelde, Lokantalarda
ve bilimum
temizlik işlerinde

fay

DAHA İYİ
HERŞEYİ ✓ TEMİZLER

Senelik aboneliği
300, altı aylık
aboneliği 150
kuruştur.
Yurd dışı senelik
abone 2 dolardır.

TÜRK
FOLKLÖR
ARAŞTIRMALARI

Adres değiştirmeler
hiçbir şart ve ücretle
tâbi değildir.

Basılmayan yazılar
talep vukuunda
iade edilir.

Yazı İşleri Mes'ul Müdürü: İ. HINÇER

Adres: Yeşildirek, Sultanmektebi Sokak, No. 17, İstanbul

1958

İKRAMİYE
PLANI

15
MİLYON

BAHÇELİ EV
ve
ZENGİN PARA
İKRAMİYELERİ

AKBANK

SÖT VEREN ANNELER,
KANSIZLIK, ZAFİYET,
KLOROZ, İŞTİHSİZLİK
SIRACA VE NEKAHAT
İÇİN

MALT
Julvaran

1958 de

EV - PARA

En Az Yarım

Milyon Lira

DOĞUBANK

T. C.

Ziraat
Bankası

TASARRUF HESAPLARI 1958 YILI
İKRAMİYE PLANINDA

3.000.000 Lira

PARA,

3.000.000 Lira

UZUN VADELİ KREDİ VARDIR.

TÜRK FOLKLOR ARASTIRMALARI

Temmuz 1958

İÇİNDEKİLER:

ÇOCUK OYUNLARINDA EDEBİ ÇIKARTMA YERLEŞİMİLERİ . . . C. ÖZTEPE
OYUN - RAKIN HAKKINDA MÜHİM BİR ESER (III) . . . . . A. RASİ TEKER
KİTAPLAR: GÖNLÜ YÜCE TÜRK . . . ETNOMÜSİKOLOJİ: M. R. GAZİMİHAL
OGUZLAMA VE BAŞRI GOCUL . . . . . AH Rıza ÜNDER
GİNGÖZÖĞLÜ BEYİT OSMANIN BİR ŞİİRİ . . . . . Nebi DADALOĞLU
FOLKLORUN KAYNAĞI KÖYLEDEBİR: KULA KADIR . . . . . Sadi Y. ATAMAN
GENÇ OSMAN VE SEYH HAMZA EFSANELERİ . . . . . Osman SAKI
HALK EDİTİYATINDA AKŞAM ÇARİFLİĞİ TEMİ ÖRNEKLERİ . . . . . AH TUNÇ
KONYA KADINLIĞI VE KONYA EVLERİ (III) . . . . . İffet BABAGİL
GÖLPAZARI'NDAN DERLENEN BİLMECELER . . . . . Mustafa BATUR
BERGİZİMİZ ONUNCU YILINA GİRERKEN . . . . . T. F. A.
DİZE GELEN KİTAPLAR

Sayı: 108

Kuruş: 25

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA TÜRK FOLKLOR KÜLTÜRÜ DERGİSİ

